

Bijlage VWO
2014

tijdvak 2

maatschappijwetenschappen (pilot)

Bronnenboekje

Opgave 1 Ontwikkelingssamenwerking met Rwanda

tekst 1

Brief van de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal Den Haag, 1 maart 2013

Rwanda

(...) Het land is hard op weg de Millenniumdoelen¹⁾ te bereiken, de economische groei bedraagt meer
5 dan 8 procent, het centrale gezag kan leunen op een functionerende institutionele basis en op een ge-disciplineerd leger. Dit neemt niet weg dat het Rwandese bewind
10 zorgwekkende schaduwkanten heeft, zoals de inmenging in oostelijk Congo en de beperkte ruimte voor oppositiebewegingen, journalisten en mensenrechtenverdedigers in
15 Rwanda.

Ik sprak in Kigali ook met mensenrechtenverdedigers, leden van oppositiepartijen en van het maatschappelijk middenveld. Deze geven
20 een somber beeld van de civiele vrijheden in het land. In de praktijk is de democratische ruimte gering, al is onlangs een mediawet aangenomen die het toezicht op de media van de
25 staat verlegt naar een zelfregulerend orgaan. Een positieve ontwikkeling, (...) Ik heb mijn zorgen over de civiele vrijheden in Rwanda ook geuit in mijn gesprek met de president en
30 met de minister van Justitie. Kagame meende dat democratisering hand in hand moet gaan met armoedebestrijding. Met de genocide als achtergrond is de voorzichtigheid van
35 de Rwandese regering begrijpelijk,

maar een versneld loslaten van de controle op de samenleving zou haar geloofwaardigheid versterken.

In Rwanda bezocht ik een filiaal van
40 de Banque Populaire du Rwanda waar Rabobank een 35 procent aandeel in heeft. Door de steun van Rabo Development hebben veel meer mensen op het platteland
45 toegang tot een bankrekening. (...) Een ander voorbeeld waarbij ontwikkelingssamenwerking en Nederlands bedrijfsleven samenkwamen kwam naar voren tijdens mijn bezoek aan
50 Heineken-dochter Bralirwa in Rwanda. Lange tijd kocht het bedrijf mais in het buitenland, maar het wil nu lokaal inkopen met hulp van het PSI-programma. (Het Private Sector
55 Investeringsprogramma (PSI) is een subsidieprogramma gericht op de ondersteuning van vernieuwende investeringsprojecten in ontwikkelingslanden.) In Kigali tekende ik
60 voorts een luchtvaartovereenkomst tussen Nederland en Rwanda voor de directe lijnverbinding Amsterdam-Kigali van Air France-KLM. Illustratief voor de toenemende handelskansen:
65 KLM vliegt over een paar maanden zeven dagen per week op Kigali. Ik ben dan ook voornemens te bezien of een handelsmissie naar Rwanda kan worden georganiseerd.

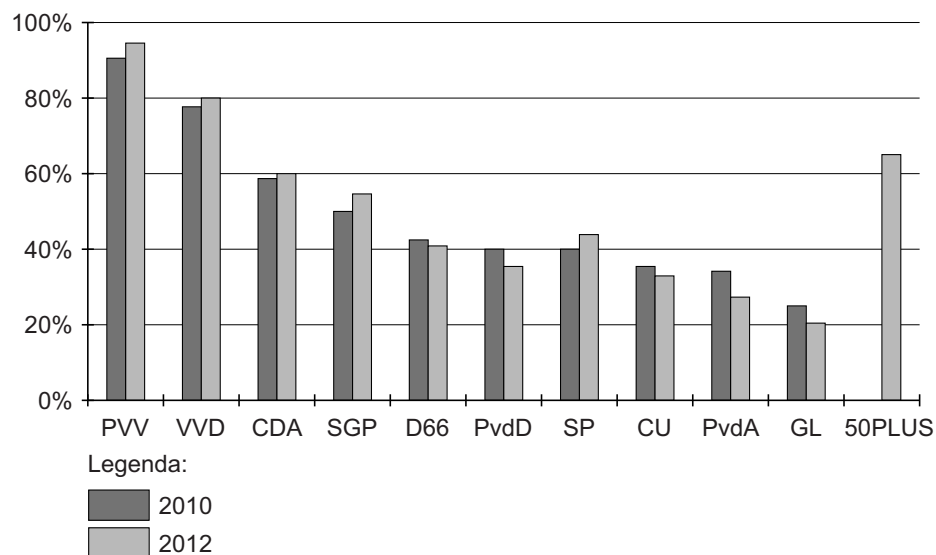
bron: Brief van de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, mevrouw E. Ploumen, aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, 1 maart 2013

noot 1 De Millennium Ontwikkelingsdoelen (Millennium Development Goals) zijn 8 concrete en meetbare doelstellingen om de wereldwijde armoede te bestrijden. De Millenniumdoelen moeten in 2015 zijn gehaald.

figuur 1

Opvattingen van kiezers

Op ontwikkelingssamenwerking mag worden bezuinigd % (helemaal) mee eens, per partij

bron: www.trouw.nl van 23 augustus 2012

Opgave 2 De ontwikkeling van tafelmanieren als voorbeeld van het civilisatieproces

tekst 2

Tafelmanieren

Norbert Elias beschrijft in het boek *Het civilisatieproces* onder andere de ontwikkeling van tafelmanieren. Hij heeft hiertoe vele manierenboeken bestudeerd (zowel uit de 5 middeleeuwen als later), die vooral gericht waren op mensen die deel uitmaakten van hoofse kringen rond grote heersers. De serie over tafelmanieren laat zien dat mensen aan 10 feodale hoven met hun vingers aten en daarbij het voedsel sneden met hun eigen mes dat of dolk die ze voor van alles gebruikten. Het voornaamste 15 verbod op het gebruik van het mes was er niet mee te wijzen, niet naar anderen noch op zichzelf door er bijvoorbeeld zijn tanden mee te reinigen. Iedereen at uit een 20 gemeenschappelijke schotel en gebruikte een gemeenschappelijke lepel om voedsel op een snee brood te leggen. Lezers kregen het advies om zich niet als varkens op de 25 schotel te storten, om geen voedsel waarvan men al gegeten had weer in

de gemeenschappelijke saus te dopen en om geen smakelijk hapje uit de eigen mond te halen en een 30 tafelgenoot aanbieden het in diens mond te steken. De disgenoten behoorden niet te snuiven aan tafel noch hun neus te snuiten in het tafelkleed (want dat was er om vette 35 vingers aan af te veegen) of in hun hand. Dit soort adviezen werd de hele middeleeuwen door telkens herhaald.

Vanaf ongeveer de zestiende eeuw 40 geraken de regiems van manieren en emoties in een periode van voortdurende verandering. (...) In de zestiende eeuw werd de vork ingevoerd als een gepast deel van 45 het tafelbestek, (...). Pas tegen het midden van de achttiende eeuw waren borden, messen, vorken, lepels en servetten voor elke gast en ook zakdoeken voor de leden van de 50 hoofse klasse min of meer onontbeerlijke gebruiksartikelen geworden. (...)

naar: C. Wouters, Informalisering. Manieren en emoties sinds 1890. 2008

Opgave 3 Veranderingen van de positie van vrouwen

tabel 1

Global Gender Gap Index 2012

land	economische participatie		onderwijs		politieke positie	
	rang	score	rang	score	rang	score
IJsland	1	0,7540	1	1,0000	1	0,7325
Finland	2	0,7847	1	1,0000	2	0,6162
Noorwegen	3	0,8300	1	1,0000	3	0,5616
(...)						
Nederland	11	0,7578	1	1,0000	16	0,3362

naar: *World Economic Forum, WEFforum.org (vertaald)*

Toelichting bij tabel 1

Bij een score van 1,000 is er sprake van volledige gelijkheid tussen mannen en vrouwen op een bepaald terrein: economische participatie, onderwijs en politieke positie. Hoe hoger het cijfer en hoe dichterbij de 1, hoe meer gelijkheid er is tussen mannen en vrouwen op een bepaald terrein.

Merk op dat het mogelijk is dat als mannen en vrouwen op een bepaald gebied gelijk zijn, meerdere landen de score 1,000 delen.

tabel 2

Vrouwen in de Tweede Kamer, bij verkiezingen 1956-2012

jaartal	percentage	jaartal	percentage
1956	8,7%	1986	20,0%
1959	9,3%	1989	25,0%
1963	10,0%	1994	32,0%
1967	8,0%	1998	36,6%
1971	8,0%	2002	34,7%
1972	9,3%	2003	36,7%
1977	14,0%	2006	36,0%
1981	14,7%	2010	40,7%
1982	16,7%	2012	38,7%

*naar: www.vrouwenbelangen.nl/vrouwen-en-politiek,
13 november 2012*

Opgave 4 Nederland en de monarchie

tabel 3

Onderzoek onder Nederlanders

Nederland is een koninkrijk met de koningin als staatshoofd. Wat is volgens u het beste: dat Nederland een monarchie blijft of dat het een republiek wordt met een gekozen president als staatshoofd?

	2009	2010	sept. 2011
Nederland moet monarchie blijven	77%	72%	73%
Nederland moet republiek worden	13%	16%	18%
weet niet / geen mening	10%	12%	9%

naar: Rapport Monarchiedebat 2011, 3 oktober 2011

tabel 4

Onderzoek onder Nederlanders

In hoeverre bent u tevreden over hoe het op dit moment in Nederland gesteld is met de onderstaande onderwerpen? Cijfer tussen 1 en 10.

het koningshuis	5,9
verkeer en vervoer	5,5
wonen	5,3
natuur en milieu	5,3
internationale samenwerking	5,2
de democratie	5,2
onderwijs	5,2
veiligheid	5,1
de strijd tegen terreur	5,0
de media	4,9
levensbeschouwing en zingeving	4,8
rechtssysteem	4,8
zorg	4,3
sociale zekerheid	4,3
de wijze waarop mensen met elkaar omgaan	4,3
normen en waarden	4,2
integratie	4,0
de overheid	3,9
de economische situatie	3,7
de politiek	3,5

bron: www.motivaction.nl, Koningshuis-onderzoek Trouw, Amsterdam, april 2013

tekst 3

Koning van alle Nederlanders

Koning Willem-Alexander wordt vandaag in de Nieuwe Kerk in Amsterdam ingehuldigd als het nieuwe staatshoofd van Nederland,
5 maar in de praktijk zal hij zich vooral profileren als ‘hoofd van de natie’, populair gezegd als ‘koning van alle Nederlanders’.

Al tien jaar geleden werd in gesprekken dicht bij de troon vastgesteld dat deze functie in de moderne, pluri-
10 forme samenleving steeds belangrijker wordt. Meer dan aan de, grotendeels verborgen, rol in staatszaken, moet aan het zichtbare

optreden het gezag van het koningschap worden ontleend, was een van de conclusies.

(...)

De missie van Willem-Alexander
20 – samenbinden, vertegenwoordigen, aanmoedigen – sluit bij deze zienswijze aan. Hij heeft de rechten die behoorden bij de klassieke staats-taken van de constitutionele koning –
25 het recht te worden geraadpleegd en het recht te waarschuwen – naar het tweede plan verwezen.

(...)

bron: www.trouw.nl, 30 april 2013

tekst 4

Politici en bestuurders steunen sociaal koningschap

Bijna driekwart van bestuurlijk Nederland (71 procent) staat achter de monarchie; voor 24 procent mag die worden afgeschaft. Dat blijkt uit
5 een enquête van Overheid in Nederland onder landelijke, regionale en lokale bestuurders in opdracht van NRC Handelsblad. 3.259 raadsleden, Statenleden, waterschaps-
10 bestuurders, gedeputeerden,

burgemeesters en andere bestuurders deden hieraan mee. Dat is 26 procent van bestuurlijk Nederland. Er blijkt de nodige steun te bestaan voor
15 een maatschappelijk en sociaal ingevuld koningschap. Geënquêteerden verwijzen naar het gevoel van eenheid, gemeenschappelijkheid en het bevorderen van onderling respect dat
20 zij met de monarchie associëren (...).

bron: archief.nrc.nl, 16 april 2013

tekst 5

1813 Terugkeer van de Oranjes

Nederland viert vanaf november 2013 het 200-jarig bestaan van het koninkrijk. Trouw blikte een jaar lang wekelijks vooruit. Wat verenigde de
5 Nederlanders de afgelopen twee eeuwen en wat dreef ze uiteen?
Vandaag de eerste aflevering:
Willem I arriveert in Scheveningen.
(...)

Op 2 december 1813 werd Willem in
10 Amsterdam ingehuldigd als soeverein vorst.

(...) Nederland was dan wel een eenheidsstaat, maar daarmee nog geen natie. Katholieken voelden zich
15 op zijn best ongemakkelijk bij een protestants gekleurde ontstaans-geschiedenis. In de zuidelijke

Nederlanden was de door Kemper gememoreerde 'buitenlandse
20 overheersching' altijd doorgegaan. Steden en gewesten hoopten in elk geval een deel van hun oude invloed te heroveren.
(...)

Een jaar lang 'Twee eeuwen Nederland'

25 Tienduizenden vierkante kilometers land tussen Kortrijk en Groningen, Luxemburg en Den Helder vielen na de tijd van Napoleon toe aan een
30 Oranje, koning Willem I. Dat kwam vooral omdat de grote mogendheden elkaar het gebied niet gunden.
(...)

bron: www.trouw.nl, 14 november 2012

Opgave 5 Zal armoede in de wereld snel verdwijnen?

tekst 6

'Wees optimistisch: de middenklasse groeit snel'

De somberheid in het Westen over de crisis is onzin. Armoede in de wereld verdwijnt sneller dan gedacht.

De wereld, althans het westerse deel, is in mineur. Het worstelt met een van de zwaarste economische crises sinds de Tweede Wereld-
5 oorlog, vreest moslimextremisme, voelt de dreiging van terrorisme en kernwapens. Aan Kishore Mahbubani (1948), voormalig VN-ambassadeur van Singapore en decaan van de Lee
10 Kuan Yew School of Public Policy, is die somberheid niet besteed. In zijn nieuwste boek *Naar één wereld* is hij opvallend optimistisch. Volgens de hoogleraar (...) stevent de mensheid
15 af op een nieuwe mondiale beschaving. Daarin zullen landen vreedzaam samenleven en burgers een behoorlijk bestaan kunnen opbouwen.

20 **Vanwaar dat vertrouwen in de toekomst?**

“Voor 88 procent van de wereld – 12 procent van de wereldbevolking woont in het Westen – waren de
25 afgelopen dertig jaar de beste jaren in twee eeuwen. De 1,3 miljard Chinezen hebben geen betere jaren gekend dan de laatste decennia. Ook India heeft verbazingwekkende
30 economische groei doorgemaakt.”

“Grote oorlogen tussen staten zijn een uitstervend fenomeen. Terrorisme heeft dramatische effecten - de bommen in Boston
35 jagen schrik aan - maar het aantal doden is beperkt. Het aantal slachtoffers van allerlei soorten geweld

neemt af.” “De doelstelling van de Verenigde Naties om de armoede in
40 de wereld voor 2015 te halveren zal worden overtroffen. Overal wordt de middenklasse groter. In Azië behoren 500 miljoen mensen tot de middenklasse. In 2020 is dat aantal
45 gestegen tot 1,7 miljard. Dat is een enorme verheffing van een substantieel deel van de mensheid. Daarom vraag ik mij af: waarom is het Westen zo pessimistisch?”

50 **In uw boek omschrijft u de vooruitgang als ‘een roltrap van de rede’. Zit de geschiedenis in een opgaande lijn?**

“Ik geloof niet dat er een rechte lijn
55 omhoog is. Er zijn crises, inzinkingen. Maar de wereld wordt beter omdat er overeenstemming ontstaat over gedeelde normen. We accepteren de moderne wetenschap.

60 Mensen worden redelijker in het oplossen van problemen. Steeds meer samenlevingen geloven in de vrijemarkteconomie. Steeds meer landen raken verweven in een web
65 van internationale organisaties. Het sociale contract tussen degene die regeert en degene die wordt geregeerd is veranderd. Mubarak dacht dat hij Egypte eeuwig kon
70 besturen. Zie wat er met hem is gebeurd.”

(...)

Volgens u groeien landen naar elkaar toe. Maar er ontstaan telkens nieuwe spanningsvelden.

75 **Neem de relatie tussen China en zijn buurlanden, de kloof tussen het Westen en de islamitische wereld. Ook in Europa nemen de tegenstellingen toe. Dat kunt u toch niet negeren?**

(...) “Er zijn mondiale tegenstellingen, waaronder die tussen de VS en China, tussen de islam en het Westen, tussen het Westen en ‘de rest’, tussen mondiale en nationale belangen. Die zullen niet in een dag verdwijnen. Maar ik vertrouw erop dat ze in de meeste gevallen niet leiden tot grote conflicten. De Europese Unie is een verbazingwekkend instituut. De kans dat er oorlog uitbreekt tussen Europese staten is nihil. Dat is een prestatie die de Europese landen vanzelfsprekend vinden, maar die een inspiratie vormt voor de rest van de wereld.”

(...)

Blijft het feit dat u hard oordeelt over het Westen. Waarom?

100 “Omdat het Westen de wereld nog altijd domineert, zonder dat toe te geven. Het is nog steeds regel dat het hoofd van het IMF een Europeaan moet zijn en het hoofd van de Wereldbank een Amerikaan. Bij de G20 werd in 2009 gezegd dat die organisaties moesten worden geleid door personen die op hun

verdiensten worden beoordeeld. Wat gebeurde er toen Strauss-Kahn in moeilijkheden kwam? Meteen werd een Fransman vervangen door een Franse vrouw. Het Westen heeft 12 procent van de wereldbevolking en 115 60 procent van de permanente zetels in de Veiligheidsraad. Dat is absurd. Dat weerspiegelt de wereld zoals die was in 1945. Dat moet het Westen opgeven.”

120 **Hoelang blijven de VS politiek en militair nummer één nadat ze hun economische koppositie zijn kwijtgeraakt?**

“De VS zullen hun toppositie in de mondiale economie verliezen in 2017. China heeft van de Sovjet-Unie geleerd dat je in moeilijkheden komt als je een sterk leger en een zwakke economie hebt. Een sterke economie is belangrijker dan een sterk leger.” 130 “Het was absurd dat Amerika na de Koude Oorlog meer uitgaf aan defensie dan de rest van de wereld bij elkaar. Die arrogantie leidde tot de invasie in Irak. George Bush heeft 135 een grote bijdrage geleverd aan de wereldvrede door te laten zien dat zelfs een land dat zoveel uitgeeft aan defensie niet in staat was de bezetting van een klein land als Irak tot een succes te maken. China en India hebben daaruit hun les getrokken.” 140

bron: de Volkskrant, 27 april 2013

Opgave 6 Onderzoek naar gemengde scholen

tekst 7

Prestaties slechter op gemengde school

Gemengde scholen zijn niet bevorderlijk voor de onderwijsprestaties, althans in het voortgezet onderwijs. Scholen met bijvoorbeeld
5 alleen maar leerlingen uit islamitische landen of alleen maar autochtone kinderen scoren beter. Die conclusie trekt onderwijs-
socioloog Jaap Dronkers uit
10 onderzoek naar de leesprestaties van vijftienjarige leerlingen in verschillende landen. De uitkomsten maakte hij gisteren bekend in een rede bij zijn
aantreden als hoogleraar inter-
15 nationaal onderwijsonderzoek aan de Universiteit Maastricht. Dronkers gebruikte internationaal
vergelijkende tests uit vijftien
20 westerse landen op het gebied van leesvaardigheid. Prestaties van

Nederlandse leerlingen werden niet in het onderzoek betrokken. Daarvoor ontbraken de benodigde gegevens.

(...)

25 Wie onderwijsprestaties wil verbeteren, moet volgens Dronkers niet streven naar diversiteit. Op grond van zijn onderzoek is er weinig
bezwaar te maken tegen volledig
30 witte scholen, en evenmin tegen islamitische scholen. Desondanks neemt Dronkers zelf
geen standpunt in over gemengde scholen. (...) Er moet volgens
35 Dronkers een 'politieke keuze' gemaakt worden: voor betere integratie of betere onderwijsprestaties.

naar: www.trouw.nl, 18 juni 2010

tekst 8

Dissertatie Tobias Stark: Gemengde scholen bevorderen integratie. Kabinetsbeleid eenzijdig.

Het mengen van autochtone en allochtone leerlingen draagt niet bij aan hun leerprestaties, zegt het kabinet. Projecten die gemengde scholen moeten stimuleren worden daarom niet langer ondersteund. Een gemiste kans, zo laat onderzoek van socioloog Tobias Stark zien. Want op gemengde scholen kunnen leerlingen een positieve houding krijgen ten opzichte van andere bevolkingsgroepen. “De leerprestaties mogen dan gelijk blijven, maar gemengde scholen bevorderen de integratie wel degelijk,” aldus Stark. Hij promoveerde 8 september 2011 aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Individuele ervaringen

Voor zijn onderzoek ondervroeg Stark meer dan 2000 leerlingen op

zo’n 40 scholen in Arnhem. Een deel van de leerlingen werd van groep 7 tot in de brugklas gevolgd. Uit het onderzoek blijkt dat op gemengde scholen positieve relaties kunnen ontstaan tussen leerlingen van verschillende herkomst. Op de positieve ervaringen met individuele klasgenoten baseren de leerlingen hun mening over de etnische groep van de klasgenoot, zo blijkt. Leerlingen in gemengde klassen die positief omgaan met klasgenoten van andere groepen, hadden later in het schooljaar ook een positiever beeld van de etnische groep van de klasgenoten in zijn geheel. Volgens Stark is dit van belang voor de samenleving. (...)

bron: www.rug.nl, september 2011